

ТИЖНЕВИК-REVUE HEBDOMADAIRE: UKRAINIENNE: TRIDENT

Число 19. рік видавня II. 21 лютого 1926 р. Ціна 3 *р. (Prix 3 fr.)

Париж, неділя, 21 лютого 1926 року.

З особливою увагою радимо ми читальникові спинитися над статтею нашого співробітника «Федеративна фікція», що освітлює на підставі совітських даних сьогоднішні взаємовідносини України з Москвою, так як вони уклалися на підставі конституції С.С.С.Р.

Слід найпильніше придивитися до цих відносин, найглибше задуматися над тим, що уявляє в себе справді У.С.С.Р. Слід не зробити тому, що час од часу на ґрунті надломленої тугою зарідним краєм та емігрантськими злиднями психики, на якій не могла не позначитися довга й тяжка боротьба за державність і незалежність, чути голоси, що нема чого далі боротися, що незалежна Україна, мовляв, існує. Звертає іноді з надією на схід очі і де-яка частина преси та людности на інших українських землях, доведених до розпачу чужоземними нагнітом та нерозумною політикою тих держав, під якими опинилися наші люди.

Справді, «незалежність і суверенність» з «правом вільного виходу з союзу» - такі прекрасні слова совітської конституції. А діла? Цю «незалежність і суверенність», це «право» на власнім досвіді глибоко і боляче відчувають на собі наші земляки на Великій Україні. Їм це ясно. І нема, певне, там такого, щоб в глибині душі не повторював з глибоким переконанням прадідівського, виправданого гіркою практикою: «оң москаля поли врїж та тікай». Але еміграції слід добре з'ясувати власні вирази совітської конституції, завжди пам'ятати про те, що за тими виразами ховається в дійсності.

Бучні фрази — це малесенький фіговий листочок, що марне намагається прикрити голісеньку залежність од Москви.

Читаєш ці пишні вирази основних законів С.С.С.Р., і мимоволі на пам'ять приходять не менше пишні, не менше урочисті, не менш брехливі слова з велемовних маніфестів Петра I-го, що так далися в знаки нашому народові. Придивляєшся до тієї практики «незалежності й суверенності», і знов оживають ніби давно забуті «легчайшіє способи» Катерини.

«Легчайшими способами» Москва намагалася й намагається поневолити український народ. Дарма, що ті «способи» міняються в залежності від обставин, мета їх і суть застається та сама.

І глибокою правдою сьогодні, як і давно, за часів Олексія являються слова з листа козацького полковника й могилевського шляхтича — Приклонського: «Москва на папері нам золотії вольності надала, а на цілі — залізнії до ніг почепила».

Старими шляхами йде досі Москва, та новими — Україна.

ФЕДЕРАТИВНА ФІКЦІЯ.

В царській Росії було сто народів. Це не перебільшення, а факт, стверджений переписом 1897 року: дійсно 100 народів. Як жилося їм з погляду національного, про це красномовно свідчить крилате слово «тюрма народів», що характеризує політику національних репресій царського правительства. Революційне правительство не одійшло од самих засад тої традиційної політики, і найкраще це видно з прикладу України. Скромні, на початку, домагання революційної Центральної Ради зустріли впертий опір з боку революційного Тимчасового Правительства, а коли врешті той уряд примушений був до компромісу в формі Генерального Секретаріату України, то фактично не додержував і цього компромісу і, вже навіть конаючи, на московській нараді в осені 1917 р. вигукував устами Керенського на адресу України: «руки прочь!» Так одцвіла, нерозквітши, українська платонічна віра в добрі наміри російської демократії, і не лише наша; коли на всій території колишньої Росії прохолов перший пал революційного захоплення, коли гасла єдиного революційно-демократичного фронту стали зброєю старої централістичної політики, то російські аложени з неменшим захопленням почали сепаруватися од єдиного всеросійського революційного фронту.

Большевики оголосили дуже широке гасло — самовизначення аж до одділення для широкої реклами своєї політичної та національної терпимости; ця большевицька риса маніфестаційно протиставилася

усім змаганням «імперіялістів та контрреволюціонерів на внутрішніх та зовнішніх фронтах». Та оскільки ці більшовицькі декларації в державній справі відповідають дійсності?

Ми вже по часті зазначили («Слова й діла», чч. 13 і 14 «Тризуба») лінії національно-державного поступовання більшовиків, опираючись головним чином на саму практику їх національно-державної господарки. Тепер обмежимося сферою лише самого державного питання та — що до матеріялу — лише спеціальним джерелом — більшовицькою конституцією з належними до неї актами. Таке обмеження, можливо, допоможе нам в більшій мірі сконкретизувати наші практичні висліди.

Союз СРСР (Радянських) Соціалістичних Республік чи — як це кабалістично означається — СРСР — складається з кількох формально рівноправних членів: Російської Соціалістичної Федеративної СРСР, Української СРСР*) Соціал. Республіки (УРСР), Сов. Соц. Респ. Білорусії (СРБ) та Закавказької Федерації Соц. Федерат. Сов. Республік (ЗФСРСР), що складається з трьох паритетних частин — б) Азербейджанської Сов. Соц. Республіки (АССР), в) Сов. Соц. Респ. Арменії (СРА); г) Сов. Соц. Респ. Грузії (СРГ).

В осередку союзу стоїть РФСР, се б то Московщина з тими адоженськими частинами, що не одійшли зразу од великоруської території (54 губернії, 11 автономних областей — вотська, кабардино-балкарська, коми-зырянська, морйська, ойратська, чувашська, німецька, калмицька, карачаєво-черкаська, монголо-бурятська, корельська, та сім автономних республік — башкирська, горська, дагестанська, киргизська, кримська, туркестанська). Завойовуючи інші самостійні республіки, РФСР зразу ж вступала з ними в договірні федеративні відносини. Московські більшовики добре розуміли, що безпосередня інкорпорація державних тіл, що вже зазнали самостійного існування, загрожувала їм безконечним протестом з їх боку; треба було позолотити нові кайдани — маніфестацією вільного договору. Хоч такий тактичний крок мало кого міг одурити, та не усунув дальшої боротьби, навіть збройної, поневолених народів (найбільший опір виявила Україна); але ті театральні кроки були потрібні головню для закордону, де російські більшовики серйозно намірялися викликати світову пролетарську революцію. Отже треба було в очах закордонного світу якось виправдати нове поневолення вже визволених народів, — і те оправдання знайшлося в формі «обопільної» умови завойовника та завойованого про «добровільний» федеративний зв'язок між ними. Ці мотиви так і висловлюють з наївною отверстістю більшовицькі юристи. Проф. Е. Енгель («Основи советской конституции», 219), наводячи постанову президіума ВЦИК про визнання незалежності Білоруської Соціалістичної СРСР (Білорусь першу було завойовано), пояс-

---

*) Так офіційно — СРСР, а не Радянською — називається українська більшовицька республіка і в конституції, і на гербі, і на прапорі — УРСР: українські закордонні прихильники більшовицької влади соромливо вивертають ту офіційну назву на УРСР.

нює од себе, що «постанову цю видано слідом за увільненням території Білорусії од імперіялістичних завойовників з метою паралізувати підступи буржуазії, що обвинувачувала совітську владу в червоному імперіялізмі та в намаганнях збільшити територію РСФСР за рахунок територій, населених іншими національностями».

За таких обставин складено було федеративні умови РСФСР з окремими національними республіками, яким доля судила зазнати досвіду ще й такої форми співжиття з своїм безнастанним завойовником. *) Умова Московщини з Україною 28 грудня 1920 року визнає, на основі права народів на самовизначення, незалежність і суверенність кожної з договорних сторін; в інтересах оборони й господарського будівництва складається між ними договір на таких умовах: 1) обидві держави, РСФСР та УССР, вступають у військовий та господарський союз; 2) в своїх майбутніх зобов'язаннях до інших держав вони провадяться лише інтересами робочих і селян, що належать до обох республік, а з самого факта попередньої приналежності території УССР до б. російської імперії не випливає ніяких зобов'язань до кого б не було. В дальших точках визначаються основи федеративного зв'язку союзних республік, а саме: об'єднуються (себ то устанавляються єдині для всього союзу) комісаріати найважливішого значіння: військових та морських справ, зовнішньої торгівлі, фінансів, праці, шляхів, почти й телеграфів та вища рада народного господарства; об'єднані народні комісаріати обох республік входять в склад ради народніх комісарів РСФСР і мають лише своїх представників в раді народніх комісарів УССР (себ то, фактично всіма згаданими справами провадять московські комісари, що мають на Україні свою експозитуру).

Такий договір оддавав всі справи України, як держави (так само як і інших членів федерації, на основі сепаратних договорів), в руки московських комісарів. Але якась тінь самостійности договорних федеративних республік все ж залишилася: і зовнішня (окреме дипломатичне представництво України) і в певній мірі внутрішня — в справах господарських та по часті військових. Отже, треба було централізувати урядовий апарат остаточно. Головні причини того об'єднання, за всіма іншими галасливими мотивами для людського ока, полягають, як це зазначив Сталін у своєму докладі про утворення Союзу республік, в бажанні з боку центрального тіла федерації використати фінансові засоби та взагалі економічні ресурси інших частин федерації. **) Інценізовано було з боку Українського Центрального Комітету відповідну ініціативу що-до «найтіснішого об'єднання бойових сил, централізації та проводу в тяжкій боротьбі на життя й смерть». X-ий Всеросійський З'їзд совітів (куди входили представники і від федеративних респуб-

*) Всі ті умови надруковано в «Сборниках действующих договоров, соглашений и конвенций, заключенных РСФСР с иностранными государствами», в. 1 і 2.

**) «Скудость хозяйственных ресурсов, имеющихся в распоряжении республик в результате семилетней войны, и вытекающая из нее необходимость объединения этих скудных ресурсов в целях более рационального их использования и развития в отдельных республиках»... «Скудость финансовых средств республик». Е. Епгель, Основы советской конституции, 227.

лік) прийняв резолюцію про об'єднання цих республік в Союз на засаді добровільності та рівноправності республік та з zachovannям за кожною права вільного виступу з союзу. Скликано було для форми Союзний З'їзд Совітів у Москві 30 грудня 1922 р. та на тому з'їзді й прийнято союзну конституцію — «Договір про утворення Союзу Сов. Соц. Республік» (СССР). На основі тої конституції в склад Ссоузу увійшли, як вже згадувалося, республіки — російська, українська, білоруська та закавказська (Грузія, Азербейджан, Вірменія).

Засади взаємних відносин союзних республік установлює ст. 3. союзної конституції, а саме: «Суверенітет союзних республік обмежено лише в границях, що їх зазначено в цій конституції, та лише в справах, що належать до компетенції Союзу. Поза тими межами кожна окрема республіка здійснює свою владу самостійно; Союз ССР боронить суверенні права союзних республік.»

Хто ще й після цього мав які сумніви що-до свободи союзу, для того додано в точці 4: «за кожною з республік zachovuet'sya право вільного виступу з союзу». А в точці 6 ще додано: «територію союзних республік не можна змянити без їх угоди; а також для зміни, обмеження чи скасування точки 4 потрібна згода всіх республік, що складають союз ССР».

Така широка, пишнословна декларація наче навмисно уміщена для контрасту з тим фактичним станом взаємовідносин між зєрхньою владою Союзу (провідну роль там має РСФСР — «центр» Союзу) та його складовими федеративними частинами. Перш за все бачимо народні комісаріяти (наркомати) спільно-союзні, — се б то, такі, що існують лише в союзі, а не в окремих республіках; се — наркомати чужоземних справ (раніше був самостійний), військових та морських справ, зовнішньої торгівлі, шляхів, почти й телеграфу; вони мають в союзних республіках своїх представників, що їм безпосередє підлягають. Крім цих «об'єднаних», єсть іще «одноіменні» наркомати — так само з експозитурою центра в місцевих республіках,*) а саме — наркомат праці, харчування, фінансів, робоче-селянська інспекція та виша рада народнього господарства (ВСНХ). При Совіті Нар. Комісарів установлено ще об'єднаний орган Державного Політичного Управління (Госуд. Полит. Упр. — знамените ГПУ), голова якого входить в раду комісарів з правом дорадчого голосу.

Як бачимо, компетенцію центральної влади в союзі значно поширено, порівнюючи з попередньою договорною конституцією, — всі найвідповідальніші функції державні політичного та господарського значіння опинилися в руках центральної влади, що зводить декларовану самостійність союзних республік до нічого. Така централізація важніших галузей життя цих республік набірає особливо важного значіння в зв'язку з тою (19) точкою нової конституції, що «декрети і постанови влади народніх комісарів Союзу обов'язкові для всіх союзних

---

*) Згідно ст. 15 статуту про нар. комісаріят СССР, ці одноіменні комісари «виконують в своїй діяльності директиви та завдання відповідних нар. комісарів союзу ССР», згідно ст. 18 того ж статуту комісари союзу касують постанови комісарів союзних республік.

республік та виконуються безпосереднє на всій території Союзу». Отже, різниці між старою, царською практикою та новою, робоче-селянською, власне не має: як колись з Петербурга літали накази «к руководству и исполнению» по всій імперії, так літають вони й тепер з Москви по всьому Союзу; замість самоврядування так пишно декларованих «самостійних та незалежних держав» союзної федерації, бачимо ту саму стару, бюрократичну централізацію столичного осередку, що все бачить, все знає і не потребує вислухувати бажання «провінції» (до речі — столицею Союзу признано Москву). Як колись губернатори могли лише скромно подавати свою думку («мнѣніе») з приводу недоладного наказу столичного начальства, так і тепер (точка 42) «центральної» виконавчої комітети союзних республік опротестовують декрети та постанови — совіту народніх комісарів Союзу в Президіум Центр. Виконавчого Комітету Союзу, «н е п р и п и н я ю ч и ї х в и к о н а н н я», хоч би як той декрет чи постанова були абсурдні і шкідливі: в столиці, мовляв, краще все знають. Зміну в умовах робоче-селянського режиму заведено лише що-до розпоряджень окремих народніх комісарів Союзу; ті розпорядження можна навіть припиняти, але — «лише у виключних випадках, коли те розпорядження очевидно не відповідає постановам Совіту нар. комісарів, чи Центрального Виконавчого Комітету Союзу» (себ то, навіть очевидна невідповідність центрального розпорядження з погляду місцевого на увагу не приймається); про такий «виключний випадок» місцева влада — ЦВК-и чи їх президіуми негайно повідомляють центральну столичну владу — «як Совіт нар. ком. Союзу, так і відповідного комісара останнього». За те з другого боку, згідно точки 20. конституції, «ЦИК Союзу ССР має право припиняти чи касувати декрети, постанови та розпорядження З'їздів Совітів та ЦИК-ів союзних республік». Коли порівняти це дискреційне право ЦИК-а Союзу із згаданим в горі безправ'ям ЦИК-ів союзних республік, то дійсна природа большевицької федерації виступає дуже яскраво. Отже, здається, трудно довести централізацію далі, ніж це бачимо в т. зв. об'єднаних наркоматах Союзу «самостійних та незалежних республік».

Не геть то більшою компетенцією можуть похвалитися місцеві наркоми і «необ'єднаних» комісаріятів. Саме дзерно — основні, засадничі справи — їх управління однесено до компетенції центральної влади: точки компетенції з'їзду Совітів та Центрального Комітету означено в конституції літерами од а до щ, отже мало не цілим складом азбуки, і в тих точках бачимо головніші справи тих галузів діяльності, що належать до сфери «необ'єднаних» наркоматів. Напр., з компетенції місцевих наркомів хліборобства до компетенції центрального органа Союзу одійшло «установлення засад землеупорядкування, а також користування надрами, лісами та водами на всій території союзу», а також «законодавство про переселення», — отже, не торкаючись засадничих питань земельної справи, нарком союзної республіки обмежує свою діяльність в міру колишньої губерніяльної «палаты государственных имуществъ». Так само з компетенції наркома юстиції одійшло до центра «установлення основ судового устрою та судоводства,

а також цивільне та кримінальне законодавство», — отже, компетенцію його зведено майже до обов'язків голови колишньої судової палати. Досить ще сказати, що з сфери діяльності місцевого наркома просвіти передано до центру «установлення засад народньої освіти», з сфери комісара праці — «установлення загальних законів про працю», з сфери комісара здоров'я — «установлення загальних способів в сфері охорони народнього здоров'я», і т. д., і т. д.

Як бачимо, і «необ'єднані» комісаріати федеративних республік це — комедія федеративності. Не маючи компетенції в вирішальних засадничих питаннях з сфери своєї діяльності, вони обмежуються ролю колишніх губерніяльних органів адміністрації, так само як наркомати «об'єднані» задовольняються ролю місцевих установ центрального наркомата. Центральній владі належить весь провід в адміністрації і все законодавство, органами якого в Союзі стали З'їзд Сівітів та ЦИК. До центра належать ще Верховний Суд при ЦИК-ові Союзу та, як вже згадувалося, ГПУ при Совнаркомі Союзу. «Суверенні» республіки позбавлені тепер і представництва за кордоном (а ще до утворення союзу таке представництво мали),*) не мають навіть своїх бюджетів, бо їх бюджети — те складові частин загально-союзного бюджету, що затверджуються ЦИК-ом Союзу. Тож не диво, що, напр., ЦИК в своїх декретах звичайно зазначає: «действие настоящего декрета распространяется на РСФСР и союзные с нею республики». Добре знайома звичка старої, царської Росії, в якій та сама безоглядна централізація, принаймні, не прикривалася фіктивними гаслами федерації суверенних республік.

Отже, конституція СРСР передає до компетенції центральної влади всі важніші справи державного життя та установлює автоматичну обов'язковість її чину — адміністративного проводу та законодавства на всю територію Союзу через відповідні органи й акти. Це перечить основному розумінню федеративності, яке полягає перш за все в тому, що за державними органами, які склали між собою федеративний союз, заховуються їх основні державні права та зокрема — в більшій чи меншій мірі — право на власне законодавство. Весь напрям централізаційної організації Союзу не може змінити така установа (теж в середку), як Національна Рада (Совет Национальностей), — установа має характер лише декоративний.**)

Поза тим всім на доказ суверенності окремих республік СРСР залишається лише їх факультативне право виходу з Союзу. Але ж і

*) «На Народный Комисариат по иностр. делам возлагается осуществление дипломатических сношений союза ССР и входящих в состав союза республик с другими государствами» (точка I «Положения о Нар. Ком. по иностр. делам С.С.С.Р.»).

**) Згідно ст. 15 конституції, «Совет национальностей складається з представників союзних та автономних совітських соц. республік, по 5 од кожної та представників автономних областей РСФСР по одному од кожної». Щоб зрозуміти нехитру арифметику національного складу Совету Национальностей досить пригадати, що від унітарних республік України та Білорусії в той Совет увійде по 5 представників од кожної, а від федеративної республіки Московщини (РСФСР) увійде по 5 представників од 7 її автономних республік та по одному од 11 автономних її областей.

це право централізаційним способом анулюється точкою 6-ою конституції, що вимагає на те згоди всіх членів Союзу. Фактично виходить, що те право може член Союзу доклати лише старим «буржуазним» способом збройного виходу. Кращим доказом того може буде приклад України, яка чимало пролила крови, виявляючи шире бажання «свобідного виходу» з Союзу, але РСФСР поки-що не дала своєї згоди на «свобідний вихід» та, ясно, й не дасть, поки не дістане цілком переконуючих аргументів. Таким чином, декларативна точка про «свобідний вихід» попала до конституції — лише для закордонного експорту.

Большевицькі юристи виявляють дуже дотепну правну еквілібристику, щоб погодити декларативну федерацію суверенних держав з фактичною централізацією унітарної держави. Д. Магеровський («Союз ССР») доводить, що суверенітет окремих членів Союзу «не виявляється в момент існування федеративних відносин, але може кожної хвили виявитися в юридично цілком правомірному акті одностороннього одділення од федеративного цілого..... Цей своєрідний характер влади Союзу республік примушує нас створити нове юридичне розуміння — розуміння потенціального суверенітету», і це «розуміння потенціального суверенітету утворює юридичний вислов для політичної вимоги державного одділення». Але форма тієї вимоги все ж залишається так само неясною: чи то форма 23 лютого 1917 року чи яка інша? Тому треба визнати, що значно простіше, без зайвої юридичної еквілібристики, пояснює ту справу Чарльз Саролеа, коли каже, що большевики «вимагали незалежності окремих національностей во імя Вільсонового гасла самовизначення націй, а скінчили поневоленням всіх національностей у своїй, наче б то федеративній, державі».

Наведені у горі факти, гадаємо, доводять справедливність цього ясного висліду: в конституції ССРР поневолення народів зовсім незручно прикривається федеративною фікцією. Всі маніпуляції большевицьких рук не можуть заховати того факта, що номінальна федерація, з декларативним визнанням самостійної незалежності її складових частин, служить лише тактичним ходом, переходовою формою, через яку мається на меті найдодільніше запрягти завойовані самостійні народи у ярмо державної централізації, — бо ж, як це отверто визнають большевики, централізація — це конечна форма комуністичного об'єднання. Ціль — очевидна, і за неї похваляють большевиків навіть ті московські патріоти, що їх не визнають. Але чи ведуть до тої цілі способи, яких вживають большевики? Треба визнати, що інших способів не було у них. Зразу й отверто навалитися на самостійну завойовану державу старим московським способом — з певних причин було не доцільно, і большевики викинули завойованим народам, як дорогу для них цяцьку, ті засади, що з погляду большевицької ідеології не мали позитивної цінності, — самовизначення аж до одділення, самостійність, незалежність у федеративному звязку. Інакше повестися вони й не могли. Але, раз ставши на цей ґрунт, вони послідовно мусіли твердити те саме *urbi et orbi* у всіх відповідних та й невідповідних випадках. Послідовне твердження тих самих думок на протязі цілих років, звичайно, не може залишитися без впливу, — воно ще більше підкреслює

горожанам совітського союзу різкий контраст між нинішнім цілковитим фактичним їх поневоленням та правами колишньої їх державної незалежності, що знаходять собі вислів у большевицьких деклараціях. Зовсім того не хотючи, большевики фактично продовжують руйнацію єдиної російської державності, — ту руйнацію, що розпочалася з моменту революції та непереможним ходом поступає до свого остаточного краю через усі фази свого по-революційного існування. І російські патріоти-імперіялісти, хоч і визнають за большевиками певну заслугу що-до відновлення державності, проте з боєм в серці констатують, що те об'єднання «русских земель» зовсім не того порядку, як би вони собі того бажали, що утворений большевиками конгломерат СРСР — зовсім не та національна держава — Росія, яка й досі сниться їм у старих імперіялістичних снах.*) Докір незаслужений та й безпотрібний, бо на тому історичному роздорожжі, на якому випадково поставила большевиків доля, не в силі вони, як і ніхто інший, спинити того процесу натурального розкладу колишньої кляптяної та штучно складеної держави. Залізні шпуги, якими її штучно було збито, трісли ще 1917 року, і той спосіб скріплення показався вже нездатним. Большевики той самий спосіб — спосіб збройного поневолення та терору прикрашують декоративними гаслами державної суверенності членів федеративного союзу — «аж до одділення». Легко відповісти, чи може та декоративна фікція спинити стихійний процес самого життя, що непереможно провадить до дійсної суверенності народів колишньої Росії без усяких федеративних фікцій.

О. Тютюнький.

УКРАЇНСЬКЕ СЕЛО ПІСЛЯ РЕВОЛЮЦІЇ.**)

Статистичні дані, які наводить С. Каган в своїй статі: «Соціально-економічна суть Гребінського К.Н.С.» (комітету незаможних селян). (Наукові Записки К.І.Н.Х., 1924 р., кн. 2, стор. 5-26), не мають загально-українського характеру; вони торкаються невеличкого кутка Київщини-Гребінського району (бувш. Гребінська та Ковалівська волості), себ то — 16-ти поселень, 8234 господарств з 34.452 душ. населення. С. Каган поставив завданням своєї праці вияснити головним чином «нівеліруючу» діяльність К.Н.С., себ то те «розкуркулення» (sic!) села — з одного боку, та підведення «економічної бази» гід господарства членів КНС — з другого боку. Тому він головну увагу звертає на господарства членів КНС; дані ж, що торкаються цілого району та окремих груп його населення, С. Каган подає лише для «фону», щоб ясніше закреслити господарства КНС. Нас цікавить більше еволюція

*) Один з таких добродійок та з того приводу впливає свої жалі у «Последних Новостях»: «Из национального государства Россия превратилась, по воле пылких владельцев, в какую то анонимную компанию на акциях, нечто вроде «РОИПТ-а» (Русское Общество Пароходства и Торговли) или «ТРАМ» (Товарищество Русско-Американской Резиновой Мануфактуры)».

**) Див. «Тризуб», ч. 18.

села взагалі, а лише не членів КНС, а тому ми вважаємо доцільним триматися іншого плану, а саме: подамо в першу чергу дані, що торкаються цілого Гребінського району (8234 господ.) потім дані, що торкаються еволюції частини господарств (1512) протягом революції і, нарешті, дані що торкаються еволюції лише господарств членів КНС (1376 госп., розкиданих по району).

1. По даним перелісу 1917 р. в Гребінському районі було 5825 господарств, які по землеволодінню поділялися на такі групи:

без землі	до 3-х д.	від 3-х до 6 д.	від 6,1 до 50.	разом
3,6%	64,3%	25%	7,1%	100

По даним продподатку на 1923-24 р. в Гребінському районі було вже — 8234 господарств (141% проти 1927), які С. Каган поділяє на такі три групи: незаможні (2,8 дес. пересічно на господарство), середняцькі (пересічно по 4 дес. на господ.) і куркульські (пересічно 5,2 дес. на господ.). 8234 господарства поділялися:

В 1923-24 р.

Незаможні.	Середняцькі.	Куркульські.	Разом.
61,5%	36,5%	2%	100

Для порівняння цієї таблиці з наведеною вище таблицею для 1917 р. можна, без великої помилки, групу господарств з землею до 3-х десятин прирівняти до групи незаможних, групу з землею від 3,1 дес. до 6-ти до середняцьких господарств, а групу з землею більше 6-ти дес. до групи куркульських господарств. Тоді будемо мати таку таблицю:

Господарства:	Беззем.	Незам.	Серед.	Куркулі.
1917 р.	3,6%	64,3%	25,0%	7,1%
1923	»	61,6%	36,5%	2%

Таким чином, вся революційна «нівеліровка» в Гребінському районі звелася до знищення невеличкої групи безземельних господарств, до зменшення куркульських господарств, зменшення незаможних господарств (з 64,3 на 61,6%) та збільшення за рахунок попередніх груп групи середняцьких господарств. Наслідки «нівеліровки» настільки незначні, що навіть не змінили загальної тенденції розподілення господарств, згідно якій на першому місці стоять незаможні господарства (64,3% та 61,6%), потім ідуть середняцькі господарства (25% і 36,5%) і останнє місце займають заможні (7,1% і 2%). Наведений висновок відповідає загальним даним для лісостепу проф. Воблого (72, %-22, 6%—4, 8%), а також пересічним даним для цілої України (54,4%—27, 9%—17,7%).

2. Для більш повного уявлення господарської еволюції села С. Каган подає дані про еволюцію господарств в 4-х селах Гребінського району (Пінчуки, Пологи, Храпачі та Скребиші). В цих селах в 1920 році було 1665 самостійних господарств. Протягом трьох років (1920-1923) виселилось та зліквідувалось — 16 господ., з'єдналось — 22 господ., розділилося — 105 господ., залишилося на 1923 р. 1512 госпо-

дарств і утворилося 251 нове господарство (замість — 1655 стало — 1916)
Ці господарства пережили таку земельну «еволюцію»:

Було господарств:	без посіву або з пос. до 2-х д	з посівом від 2,1 до 4д	з посівом від 4 до 10
1920.....1655	44,0%	48,7%	7,3%
1923.....1916	50,7%	43,0%	5,3%

С. Каган прирівнює ці три групи до незаможних, середніх і заможних господарств. Отже маємо в цих 4-х селах погіршення економічного стану господарств після революції: збільшення числа незаможних, а зменшення числа заможних груп (II та III), але загальна тенденція поборолася всі революційні заходи та лишилася без зміни (незаможні-середняцькі-заможні).

Детальний аналіз 1512 господарств, що пережили революцію, приводить до таких висновків:

Групи господарств 1920 р., що залишилися на 1923 р.	В 1923 р. ці господ. поділялися по цим же групам:		
	I група	II група	III група.
I гр. Без посіву чи з посівом до 2-х десят.			
681 госп. — 45%	44,6%	52,6%	2,8%
II гр. з посівом від 2,1 до 4-х дес.			
725 госп. --- 48%	17,2%	66,5%	16,3%
III гр. З посівом від 4-х до 10 дес.			
106 госп. --- 7%	5,7%	41,5%	52,8%
Разом 1512 — 100%	28,8%	58,4%	12,8%

Себ то: а) з кожної сотні незаможних господарств на протязі 3-х років залишилися незаможними --- 44,6 господ., стали середняками --- 52,6 господарств та заможними --- 2,8 господ; б) з кожної сотні середніх господарств стали незаможними --- 17,2 господ., залишились середняками --- 66,5 госп., стали заможними --- 16,3 госп.; в) з кожної сотні заможних господарств стали незаможними --- 5,7 господ., середняками --- 41,5 господарств та лишилися заможними --- 52,8 господ. Заможні групи господарств затримали в більшості свою позицію, і потерпіли досить значно (III група); і одна лише група незаможних господарств поліпшила на 52,6% своє економічне становище за рахунок заможних груп. Треба додати, що в порівнянні до попередньої таблиці відносно всіх господарств 4-х сіл висновки тільки що наведеної таблиці дають трохи иншу картину, очевидно, лише тому, що С. Каган зменшив кількість господарств на 251 господарство — 1923 р. Цікаво зазначити, що ці нові господарства, що виникли в 1923 р., являються економічно досить малосильними, бо вони знижують відсоток заможних господарств (II-ої групи з 58,4% на 43% та III-ої з 12,8% до 5,3%; див поперед. таблицю).

Що до забезпечення худобою господарств, що збереглися до 1923 р., то маємо такі дані:

Господарства:	Без роб. худоби	З 1 роб. скот.	З 2-ма роб. скот.
1920	40%	24%	36%
1923	52%	29%	17%

Забезпечення господарств робочою худобою, як видно з поданих даних, знаходиться в кепському стані. С. Каган робить висновки, що у всіх господарствах кількість скоту знизилася на 30,7%.

3. Перейдемо, нарешті, до аналізу господарств членів Комітету незаможних селян (КНС) в Гребінському районі та до еволюції, яку вони перейшли. Але попереду ми повинні зауважити, що С. Каган, задовольняючи, певно, вимоги часу та обставин, зробив де-які комбінації з добутими даними, щоб одержати певні висновки, які характеризували б належним способом «Комітети незаможних селян» — ці знамениті витвори большевицької революції. В той час, як для цілого Гребінського району С. Каган за ознаку середняцького господарства прийняв розмір земельної площі від 2-х до 4-х десятин на господарство (ст. 20), для членів КНС він приймає зовсім іншу ознаку — присутність в господарстві 2-х коней (ст. 8). І тому С. Каган стверджує, що серед членів КНС мається всього ... 12,5% середняцьких господарств. Між тим в іншому місці (ст. 13) він зазначає, що на одно індивідуальне господарство члена КНС припадало в 1923 р. пересічно — 2 дес., а в 1924 р. — 2,3 дес. отже виходить, що більшість господарств членів КНС треба віднести до групи середняцьких господарств. Само собою розуміється, що члени КНС були незаможними до вступу в КНС і підвищення їх економічного добробуту являється прямим наслідком перебування в складі КНС. «Частина членів КНС, пише Каган, яка увійшла до організації безземельних та малоземельних селян, в процесі закріплення революції господарче піднялась до обсягу міцного с е р е д н я ц ь к о г о господарства. Друга частина, одержавши від революції землю, зупинилася на своїх 3-4-х десятинах землі на господарство і не проявила дальнішого руху» (ст. 15). «Еволюцію» членів КНС в 3-х селах С. Каган ілюструє так:

		Безземельні	До 3-х дес.	3,1-6 дес.	Більш. 6 дес.
С. Храпачі.	1917	42%	58%	0	0
	1920	36%	54%	10%	0
	1923	0	27%	56%	17%
С. Скребищі	1917	40%	60%	0	0
	1920	7%	69%	4%	0
	1923	2%	76%	22%	0
С. Пологи	1917	66%	34%	0	0
	1919	60%	40%	0	0
	1923	3%	76%	21%	0

З наведеної таблиці видно, що члени КНС в усіх 3-х селах дійсно перейшли велику «еволюцію», але зовсім не в тому напрямі, в якому сподівалися большевики та який зазначив С. Каган. В 1917 році біль-

шість членів КНС були безземельними та малоземельними, а в 1923 р. більшість членів зробилися середняками та заможними («с. с. Пологи — 76%+21%, Скребищі—76%+22%, а в с. Храпачах—26%+56%»; в цьому останньому селі 17% зробилися дійсними «куркулями»). Ще більш характерні дані наводить С. Каган відносно 14-ти зразкових членів КНС, так би мовити «типів» комітетчиків. Він поділив їх на три групи: перша — в кількості 6-ти чоловіка протягом 3-х років перебування в КНС здобула від 3,4 до 8,5 десятин на господарство, по 2-є коней, по 2 корови. Всі ці члени в квітні 1923 р. були виключені зі складу КНС, як «куркульські» елементи! Друга група теж з 6-ти членів протягом 3-х років придбала від 2,8 до 4-6 десятин на господарство, по 1 коневі та по 1 корові, себ то з незможних стали середняками. Нарешті, 3-а група з 2-х членів, що мали до революції 1/2 та 1 дес., землі, придбали — один — 2,8 дес., другий — 4,9 дес., по 2-є коней та по корові, але потім один спився, а другий прокрався, і тому обох було виключено з КНС. Ця група, пише С. Каган, уявляє собою павперистичний елемент, який в кінець продає та пропиває здобуте від революції майно та збільшує собою люмпен-пролетаріят села — соціальну базу уголовщини». Таке призначення являється ніби то протилежним намірам совітської влади: базуватися на селі іменно на таких елементах, непоправно «незаможних». Отже з погляду Совітської влади — це лише випадний факт, а навпаки вищенаведені факти про «економічне обростання» селян являються фактами для цієї влади цілком негативними, бо коли в результаті «нівеліруючої діяльності» КНС його члени в першу чергу стають куркулями, тоді навіщо ж «обезкуркулювати» село? «Зазначені тенденції в господарчій розвитку членів КНС, пише далі С. Каган, (себ то «господарче обростання» та «пролетаризація») підтверджується даними «чисток» членів КНС, які мають місце на селі що року та носять всеукраїнський характер (ст. 18)». Іншими словами, уряд примушений сам «нівелірувати» свій апарат, який він же настановив для «нівеліровки» села. Це вже, дійсне, найвище «досягнення» пролетарської революції!

С. Каган наводить такі дані що до «чисток» членів КНС в Гребінському районі: В червні 1922 р. з 1185 членів КНС було виключено 77 членів (6,5%) по таким мотивам: за «окуркулення», спекуляцію, крамарство — 32, або 41%, за ліяцтво, самогон, бандитизм та крадіж — 9, або — 12%, решта — 36 або 47% було виключено по невідомим причинам. В 1923 р. з 1335 членів КНС було вже виключено — 351, себ то — 21,2%: за «окуркулення» і т. и. — 142, або 40%, за ліяцтво, бандитизм і т. и. — 30, або 9%, по невідомим причинам — 33, або 10%, і добровільно вийшли — 146, або 41%. Отже майже половина членів КНС виключається за «окуркулення» і кількість виключених зростає в небезпечній для КНС пропорції (6,5% і 21,2%).

Поліпшення економічного стану членів КНС, їх «господарче обростання» С. Каган пояснює тим, що незаможні господарства членів КНС користуються особливими пільгами, а середняцькі, навпаки, на своїй спині виносять увесь податковий тягар.

На підставі поданих відомостей про еволюцію соціально-еконо-

мичного стану українського села за панування большевиків можна зробити такі висновки:

1. В наслідок революції та скасування приватної власности на землю селянство на Україні до 1924 року збільшило посівну площу своїх господарств лише на 4,5%.

2. Розподілення земельної площі між селянським господарствами загалом залишилося без великих змін, хоч виявилось загальна тенденція більшого роздроблення господарств, ніж це було до революції.

3. Загалом селянські господарства з'убожіли, як з огляду забезпечення худобою, так і з огляду їх продукції.

4. Заходи большевицької влади до розкладу соціально-економічних груп на селі через посередство комітетів незаможних селян не дають бажаних для влади наслідків, бо хоч існуючі заможні господарства, дякуючи «нівеліруючим» заходам, підупадають і розкладаються, але, по-перше, не всі, а по-друге, на місце тих, що щезають, стихійно утворюються нові заможні господарства серед членів КНС.

А. Яковлів.

УКРАЇНІЗАЦІЯ НА КУБАНІ ТА ПІВНІЧНОМУ КАВКАЗІ.

Український національний рух на Кубані та в районах Північного Кавказу, спинений навалом російської добровольчої армії, а потім окупацією большевицькою, особливо в часи «військового комунізму», — дає себе знати і під большевицькою владою. Як на українській метрополії, так і в землях, що становлять собою природне її географічне продовження, — себ-то на Кубані і Північному Кавказі з частиною Донщини, що сумежить з цими землями, большевики примушені були рахуватися з українською національною свідомістю і до певної міри задовольняти вимоги її. Справа «українізації» шкільництва і діловодства на цих землях стає на порядок денний. До неї горнеться місцеве українське населення, переборюючи саботаж зайшлих російських або зросійщених елементів.

На початок 1926 року справа з українізацією шкільництва на Кубані стояла так.

В станиці П о л т а в с ь к і й функціонував Український Педагогічний Технікум, що повстав на місці колишніх українських курсів педагогічних. Цей технікум засновано в 1921 р. За чотири роки він став розсадником української культури на Кубані і відіграв не аби яку роль в дальшому рухові за українізацію шкільництва в цій українській землі. Крім технікума в ст. Полтавській функціонує український відділ при Кубробфакові і два українські курси при Кубпедінституті в Катеринодарі, що тепер звється Краснодаром. Викладається українознавство в кількох десятках шкіл з російською викладовою

мовою. Мається біля 200 українських трудшкіл і кілька українських лікнегпунктів (ліквідаційні пункти по боротьбі з неграмотністю). Крім того в Катеринодарі засновано книгарню Державного Видавництва України і утворено союз українських пролетарських письменників «СІМ» («Село і Місто»). До цього треба додати, що з кінці 1925 р. почав виходити українською мовою щотижневий додаток під назвою «Радянський Станичник», — до місцевої російської газети «Красное Знамя». Додаток цей уявляє собою невеликий аркуш на 4 сторінки друку, з яких одна друкується до того ж російською мовою (матеріали про сільське господарство). Очевидна річ, що такий «додаток» не може задовольняти потреб місцевої людности в українському друкованому слові, і тому виникло питання про видання окрємї української газети, незалежно від «Красного Знамени». Останнє, після дискусії про українізацію на Кубані, під впливом натиску з місць, примушене було заявити, що «українська газета на Кубані буде. Вона мусить бути не для тих, хто її не хоче, а для тих, хто її хоче, ксму вона потрібна».

Великою перешкодою як в провадженню українізації, так і в задоволенню національних потреб українського місцевого населення, з одного боку, є брак інтелігентних сил, а з другого — політика Українського Совнаркому. Останній досі нічого не зробив, щоб тісніше звязати Кубань з українською метрополією і перекинути туди лишки культурних інтелігентних працівників та об'єднати місцеві змагання з загальним рухом українського народу в галузі хоча б культурних потреб. Відгородившись ніби китайським муром від частини української землі, що й географічно, національно-культурно й на ґрунті господарчому органічно звязана з метрополією, українська експозитура Москви знехтувала національним об'овязком в стосункові до штучно відтятої від матірнього лня української ж області і віддала її на поталу Москві, заінтересованої в зменшенню української сили. Кубанська земля сьогодні, по конституції совітській, увіходить в склад Р. С. Ф. С. Р. і залежить безпосереднє від Москви. Імперіялістичні тенденції Москви, бажання мати в своїх руках порти Чорного та Озівського моря, а одночасно й багатства кубанської землі відіграли рішачу роль в справі адміністративного відділення Кубані від України. Прислужилась цьому до певної міри і традиція «сепаратизму» Кубанської Краєвої Ради, діячі якої, як от Макаренко та п. Тимошенко, ще й досі живуть в світі дивних фантазій про «кубанський народ», як щось самостійне і про Кубань, як «господарчий монопіт»*). Безпосередня залежність Кубанської області від Москви в значній мірі затамувала національний рух на Україні, що тепер прибрав форму боротьби за українізацію школи. Але й Москва примушена була рахуватися з домаганнями української Кубані і піти назустріч тим вимогам в згаданій справі, що ставали все настирливішими та масовими. Очевидна річ, що цей рух протікав би більш нормальнє, коли можна говорити про нормальність в окупаційних умовах, коли б Український Совнарком прийшов йому з допомогою своїми організаційними та культурними засобами.

---

*) Див. Національна питання на сході Європі. Прага, 1925 р.

На жаль, як ми вже зазначали, цього не сталося, і місцеві українські сили примушені були самотужки та власною енергією переборювати всілякі перешкоди, яких чимало ставив і ставить їм місцевий краєвий партком, в якому значний відсоток складають різні зросійщені вірмени, греки та інші «національні меншості». Саботах з їхнього боку не припинився й досі. Але стихія національна кубанської станиці натискає на «Краснодар», а через нього й на Москву і остання примушена йти все на нові уступки Кубані в справі українізації шкільництва. Надзвичайно характерно, що рух за українізацію школи перекинувся за межі Кубані і охопив заселені українцями землі Північного Кавказу. Краєвий партком останнього в Ростові-на-Дону примушений був 11-12 листопаду минулого року ухвалити постанову в справі українізації шкіл, діловодства і провадження культурної праці:

«Визнати за потрібне скласти комісію для вивчення справи з переводом діловодства совнапарата на українську мову. Доручити Крайбюрові українських партсекцій організувати в Ростові українську газету для обслуговування всіх округ краю. Там, де переважає українське населення, вести роботу серед КСМ, безпартійної молоді і жінок переважно їхньою рідною мовою. Вжити заходів до українізації піонерроботи. Зав. хат-читальень у станицях, де більшість населення становлять українці, повинні орудувати українською мовою». В округах і районах треба зробити перехід до викладання в школах рідною українською мовою населення, школи українізувати тоді, коли є на те згода батьків учнів».

Постанова, як бачить читальник, ця непослідовна і частково лише підходить до справи українізації, але всеж вона є до певної міри ознакою часу і доказом здвигу в умах большевицьких керівників «автономної області північного Кавказу» що до справи українізації. Українська національна свідомість тут примушує рахуватися з собою центральні краєві большевицькі установи, менше всього заінтересовані в задоволенню українських потреб.

Великою прислугою з боку культурних сил української метрополії для загальної української справи було б поспішити з допомогою українській Кубані та такому ж Північному Кавказу на ґрунті українізації місцевої школи і вкріплення культурної праці в місцевих просвітних установах. Ціла низка всеукраїнських сучасних установ культурно-приватного характеру і наукового могла б поширити свою діяльність на українські ж землі, штучно одірвані Москвою від України адміністративними і іншими поділами. В цьому поширенню своєї діяльності згадані установи могли б стримати сили для власного зміцнення і зросту, а одночасно виконати і загально-національний обов'язок в стосунку до земель, що і свідомо і інстинктивно линуць до об'єднання з українською метрополією.

Ст.

ЛИСТИ З ВАРШАВИ.

З життя української колонії.

30 січня 1926 року.

Поруч з громадськими організаціями стисло еміграційного характеру на терені Польщі функціонує «Українське Правниче Товариство», яке почало свою науково-громадську діяльність ще в Києві в 1917 р., а нині об'єднує до 45 українських правників-емігрантів.

До Ради Т-ва входять: А. М. Лівницький (голова), М. М. Ковальський і В. П. Приходько.

Досить часто відбуваються загальні збори т-ва, на яких відчитуються доклади і реферати, серед яких відмітимо: Ю. С. Кириченка — «Засади міжнародньої юридичної допомоги», проф. В. Заїкина — «Етапи української державности в світлі державного права», І. Карнаухова — «Адвокатура в Польщі», В. Приходько — «Правне становище української еміграції» та ин.

Цікавий доклад проф. В. Заїкина, згідно постанови загальних зборів т-ва, було прочитано на урочистій академії з приводу двохстлітніх роковин смерті гетьмана П. Полуботка, яку влаштувала місцева українська колонія в минулому році.

Крім діяльності науково-громадського характеру. Правниче т-во в минулому провадило діяльність по підшукуванню праці для своїх членів і його заходами більш як 30 правників в свій час дістали працю в місцевих банках, міністерстві юстиції та інших установах.

Замітне оживлення помітне в останніх часах в праці гуртка економистів при Варшавській студентській Громаді.

Окрім двох рефератів, вже прочитаних його членами на суботніх збірках Громади, про які подамо низче, — Управі Гуртка зголошено до читання де-кільки нових рефератів, серед яких є й досить цікаві теми, як «Головні принципи кооперації» (п. Козловський), «Ліга Народів, її повстання й завдання» (Г. Драченко), «Засади еміграційної політики» (Я. Горшківський), «Народові меншості в міжнародньому праві» і «Кооперативний кредит» (І. Липовецький) та инш.

Більшість з тих рефератів опрацьовувалась і відчитувалась на семінаріях в вищих варшавських школах: в Вищій Торговельній школі і в Школі Політичних Наук українськими студентами, які об'єднані в згаданий гурток.

Члени гуртка економистів, як і більшість членів союзу, перебувають напередодні закінчення своєї вищої освіти. До президії гуртка належать: Г. Драченко (голова) і М. Лівницький (секретарь).

На останніх суботниках в Варшавській студентській Громаді відбулося де-кільки рефератів: 9. І. — І. Липовецького — «Господарчий білянс СССР», 16. І. — ген. В. Сальського — «Порція й найголовніша підстава української державности — армія регулярна, національна й демократична», 23. І. Г. Драченка — «Жидівська справа на Україні».

Надзвичайно цікавим був реферат ген. В. Сальського. Серед слухачів були присутні і представники старшого громадянства.

«Пізно думати про те, якою мусить бути наша армія тоді, як станемо ми на кордоні. На кордон ми мусимо йти вже з певною думкою», — казав шан. референт у своєму рефераті. І жалкувати доводиться, що цей і подібні до нього реферати мало відомі ширшим колам нашого громадянства.

Серед рефератів, які читаються в Громаді, бувають досить часто й такі, які могли б зацікавити і ширші кола українців, але Громада лише в останньому часі ніби виходить із своєї замкнутості і починає запрошувати на свої суботники і решту представників нашої місцевої української колонії.

Від довшого часу певна група польських студентів брала на себе ініціативу засновання т-ва молодих слов'ян і старалася нав'язати тісніші зв'язки з місцевим українським студентством.

Студентська Громада, яка досить часто одержувала запрошення на засідання згаданого т-ва, якось не охоче йшла на це з ним зближення, та й саме т-во неначе замерло і довший час не виявляло об'явів свого існування.

Але ось, недавнє, коротенький папірець знову сповістив, що відбудеться засідання т-ва Молодих Слов'ян, на яке просять прибути рівно ж і укр. студентів.

На цей раз Союз укр. студентів-емігрантів в Польщі вже вирішив зробити «розвідку» і вислати свого представника.

Виявилось, що і росіяне ще не належали до т-ва, але, як заявив представник російського студентства (п. Хабук), ідея т-ва їм близька і вони охоче вступають в склад його членів.

Слово належало представникові укр. студентів М. Лівницькому.

І нам не чужа ідея об'єднання слов'ян, казав він. Найкращі сини українського народу завжди пропагували ідею зближення слов'янських народів, нею жили, за неї боролись. Тому і українське студентство охоче вступить в шереди членів т-ва, яке ставить собі таке високе завдання.

Однак, присутність в т-ві росіян, представників народу, який не тільки не визнає за українським народом права на самостійне державне існування, але й заперечує існування його відрубної культури, мови і т. д. — змушує укр. студентів зробити де-які застереження. (Ще свіжими в пам'яті були минулорічні постанови з'їзду російських «культуртрегерів» у Варшаві — немає на Волині укр. людности, немає укр. мови і т. д., на які протестувало ціле укр. громадянство).

Представник укр. студентів запропонував внести до статуту т-ва пункт, в якому було б зазначено, що всі члени т-ва стоять на ґрунті самовизначення окремих народів і визнають за ним право на окреме культурне й політично-державне існування.

Виявилось, що статут вже написано і що виправляти його якось «не випадає».

Представник укр. студентів знайшов вихід і з цього зачарованого кола, запропонувавши скласти окрему декларацію згаданого вище

змісту, яку мали б підписати всі члени т-ва Молодих слов'ян, які входять в його склад.

Представник рос. студентства відповів, що не всі росіяне вороже ставляться до української справи, серед них є й такі, що навпаки... (люблять «малоросійські костюми і малоросійську пісню»). Під згадану декларацією вони не підпишуться.

На цьому й закінчилось останнє засідання, а може й остання спроба Т-ва Молодих Слов'ян втягнути в свій склад укр. і рос. студентів.

Український Клуб у Варшаві поза виставою «Ой, не ходи Грицю», про яку ми вже згадали в нашому попередньому листі, виставив нові п'єси: «Панна шукарка» і «Наталка Полтавка». В ролі Наталки виступала добре вже знана місцевій українській колонії і Варшаві з своїх концертних виступів пані Шмурло, якій на цей раз завдячував і клуб повну салю слухачів.

19 і 20 січня б. р. український хор Дмитра Котка дав два концерти у Варшаві. Той факт, що перед концертом в касі вже не було білетів, що переповнена по береги сая місцевої консерваторії тряслася від бурних і довгих оплесків в момент появи хорів Д. Котка на сцені і ті короткі, але щирі: *Wajescznie! Wspaniale! Чудово!*..., які доводилося чути на кожному кроці — вистарчать для того, щоби уявити собі той успіх, яким користувались концерти хору Д. Котка у Варшаві.

Здається, що у Польщі в недалекому часі не буде такого міста, яке не знало б хору Д. Котка і яке не чуло б наших чудових українських пісень в казковому його виконанню. Майже без перериви з дня на день пропагує він красу і міць української пісні, а преса, яка разом з слухачами захоплюється нею, знайомить широкий загал і з тим народом, в душі якого ця пісня народилась. Вистарчить перелічити виступи хору Д. Котка лише на протязі останнього часу, після виїзду його з Галичини, щоби переконатися в тому, що він не має відпочинку.

1-го січня р. дав він великий концерт в Кракові в салі старого Театру. Цей останній концерт у Кракові був вже восьмим концертом хору Д. Котка, який чули краков'яне, але це не зменшило його успіху, а відозва д-ра Арте, скерована до краківського громадянства говорила: «йдіть і подивляйте цей чудовий спів».

Від 2 до 10 січня б. р. хор виступав в польській частині Гірної Силезії і відвідав місцеві більші міста, як Катовиці, Крулевську Гуту, Сосновець, Бендзін, Домброву. В Катовицях на концерті були присутні німецький, чеський та французький консули. Місцева німецька преса уділила багато місця цим виступам хору, а в рецензіях давалися багаті інформації про Україну.

11 і 12 січня хор виступав в Ченстохові, 13 і 14 січня — в Петрові, 15, 16 і 17 січня — в Згержу (біля Лодзі), на 19 і 20 січня завітав він до Варшави, а 21 і 22 січня вже мав виступати в Лодзі.

До 19 лютого він має об'їхати Познанщину й Помор'я, а від 19 лютого на запрошення концертного бюро виступатиме в німецькій і чеській частині Гірної Силезії.

І. Липоведький.

З МІЖНАРОДНОГО ЖИТТЯ.

— Клопоти французького уряду — Англія — Італія. — Вступ Німеччини до Ліги Націй.
— Французько-совітські переговори. — Німецько-італійська полеміка. — Бельгія. — Конференція Малі Антанти.

Тяжка спадщина повоєнних ускладнень не дає досі європейським державам найти тієї так необхідної спільної мови для урегулювання всіх справ, що їх роз'єднують. Втіснюються наслідки її у самі найінтимніші кутки життя окремих націй, які зв'язані поміж собою навіть своїми протиріччями, не говорючи вже про спільність інтересів, чи необхідність співпраці у загально-європейських питаннях.

Багато з цих питань залишається цілком свідомо не вирішеними, бо де-кому їх перешкоджають вирішити ті, які на цьому проволіканню гадають виграти на часі, полагодити свої внутрішні, часто тільки партійні дрібнички і не помічають або не хочуть бачити жажливих консеквенцій того.

Турботи французького уряду при вирішенню фінансових питань, які все більше й більше захоплюють французьку громадську думку, зменшуючи ряди прихильників лівого картелю, досі не дали позитивних наслідків. Здається вичерпується зручність навіть п. Бріана та його витримана терпеливість, коли судити по останнім парламентським дебатам, де цьому політикові, що стояв досі поміж двома світами — картелем та опозицією, — вирвалися на адресу цієї ж опозиції гострі й малообіцяючі слова, викликані запевне необхідністю схоронити свій уряд, або непевністю захитаних фінансових проєктів п. Думера. Дилема — чи правити сьогоднішньою парламентською більшістю, яка прямує до апогею колективізму та накинення державі все більших соціалістичних законів і метод, чи порвати з нею та взятися за реформу режиму, — залишається далі невирішеною. Не говорячи вже про думки крайньої правої опозиції, ми бачимо у всій республіканській і ліберальній пресі відгуки цього незадоволення сучасним режимом. В «Echo de Paris» відомий професор, потім на протязі сімнадцяти років депутат, врешті дипломат, журналіст і політичний діяч — Шарль Бенуа не вагається всю вину скласти на цю кризу, яку переживає парламентарний режим, штучно перетворений на протязі дев'ятнадцятого віку з історичних установ Англії. Його невдала копія, в де-яких частинах атрофірована, в інших ненатурально перебільшена, дає сумні наслідки фінансового хаосу, економічної анархії, політично-партійної боротьби. Те саме повторює «L'Avenir», «Liberté», «Le Journal» і т. и. А преса картелю закидає урядові його необ'єднаність, несолидарність його членів (міністри освіти, хліборобства, торгу та внутрішніх справ голосували проти урядових проєктів...) і розуміється нерішучість і м'яккість, бо не приймає без поправок всіх сугестій п. Блюма та инш. Напів урядовий «Matin» хотів би огонь і воду примирити, але вдається

це йому з трудом, як трудним і важким є положення навіть такого здібного і гнучкого політика, як. п. Бріян. Арбітр у таких випадках суто республіканський «Le Temps» не вагається гостро критикувати сучасну більшість і її поведінку, називаючи останні постанови палати в справах податків, спадщини і т. и. «не тільки фінансовою, але й політичною, економічною й соціальною перетасовкою, яка повертає Францію на сто років назад і віддаляє її від цілого світу». У м'якій й обережній критиці «Le Temps» — це є дуже гостре окреслення. А коли його порівняти з поміченими в останніх числах того ж часопису довгими і прихильними статтями, присвяченими політиці Англії та Італії, думка цілого французького суспільства, тої дійсності, національної більшості, стає ясною.

А н г л і я, поборюючи всі свої економічні труднощі, з успіхом проводить соціальні поліпшення, про які сьогодні ще у Франції й не говориться. Англія робить великі бюджетові ощадності, навіть зменшуючи видатків на армію, флоту та авіацію, яких завжди домагаються соціалісти, збільшує приватну ініціативу і з нею внутрішню силу нації, так необхідну, як для успішного відпору негативним зовнішнім вимогам, так і для належного регулювання міжнародних політичних питань.

І т а л і я йде за останній час од одного успіху до другого. Так що не було б дивним, коли б на цій восочині закрутилися трохи голови італійських політиків. Вибір Локарно для важливої конференції був уже чимністю; постанова, якою Італія являється арбітром на випадок кордонного конфлікту між Францією та Німеччиною, успішне регулювання гр. Вольпі справи італійських боргів у Вашингтоні і Лондоні та доказ довіри з боку її кредиторів до її сил і сучасного фінансового та економічного положення — це є наслідки упорядкування внутрішніх справ. Вплив їх на зовні не може не зазначитися.

З загально міжнародних справ дві головну увагу притягують. Це вступ Німеччини до Ліги Націй та французько-совітські переговори. Далі треба згадати питання про уділення Польщі, Іспанії та Бразилії постійних місць у Раді Ліги Націй та швейцарсько-большевицькі перетрактації. Сходять вже на другий план можливе чеське визнання совіт. уряду de jure, нова конференція Малої Антанти і навіть німецько-італійська полеміка.

У цих всіх питаннях слід сподіватися знову нових доказів зручності л. Бріяна, бо де-які з них є цілковито його інспірацією. Мають вони велику вагу для нього у можливіму резонансі в самій Франції. Що дадуть переговори з большевиками — невідомо. Досі стосунки з ними ні одній європейській державі не дали нічого. І большевики, хоч вони й не кажуть цього, і л. Бріян хотять, щоб большевики увійшли до Ліги Націй, гадаючи, що тоді їх можна буде підпорядкувати загально-європейським вимогам. Тому то чехи, запевне під належного сугестією, визнають їх de jure; тому то Франція запропонувала своє посередництво Швейцарії для урегулювання її стосунків з Москвою; тому то всі дожидають конференції про роззброєння, де большевики мають

прийняти участь. Але рівночасно Німеччина у надії на мирний реванш входить до Ліги Націй, і Англія піддає їй думку, що лише у повній солідарності з Європою лежить її будучність... З другого боку збільшення кількості членів Ради Ліги Націй є неминучим у таких обставинах. Кандидати — Польща, Іспанія, Бразилія — мають запевнені собі голоси Франції, Італії, Малої Антанти і ще де-кого, але Англія досі цього запевнення не дала з міркувань обережності і забезпечення собі всіх вигід, які з такого прийняття для здійснення її далеких планів можуть вийти.

Прошло заледве вісім років од оголошення Вільсоновських пунктів, які були гаслом, вимірним для пригноблених народів, гаслом, за яке шість років буцім то лилася кров. Прошло тільки шість років, відколи у мирових трактатах писали про забезпечення прав меншостей і охорону їх життя, і ми бачимо, як питання національностей сходять не на другий план, а навіть у повне забуття. Тільки ті народи, які самі собі виборюють свої права, своє державне існування, можуть мати надію, що їх голос почують і що луна їх заяв пролетить по цілому світі. Інші будуть надалі засуджені на зустріч індиферентну і часто глумливу. Конфлікт між Італією і Німеччиною, що виник з приводу італіанізації прилученої після війни частини Тиролю, — є цього доказом. Мусоліні заявив недвозначно, що італійська держава має серед своїх громадян лише італійців, їх походження близьке чи далеке нікого не обходить. Це є те, до чого еволюціонувалася людська думка після Вільсоновських пунктів і моря крові, пролитого неначе б то для визволення пригноблених народів. Це є логичний наслідок того, що нікого не зворушує й не цікавить доля українців, грузинів, азербейджанців, вірменів та інших, яких на їхній же землі пригноблюють чужинці. На це відповів німецький народ через своїх урядових представників і свої національні організації протестом, але протест цей так само не має ніякого значіння, бо всім у пам'яті залишаються живими доля французів Лотарингії, поляків Познанщини і Силезії і т. и. Полеміка між Берліном, Римом та Мюнхеном є лише доказом, що захистити своїх братів, що з таких чи інших причин залишаться в межах чужих державних організацій, — а такі завжди будуть, — може лише власна держава, в яку ввійде більшість нації. Мусоліні сьогодні відповідає державним німцям, що виступають як оборонці своїх братів в межах Італії, а завтра стане на захист своїх братів, які ще досі не є італійськими громадянами... І той і другі можуть це робити, бо мають це. Конфлікт цей, хоч дуже характерний, закінчиться запевне «дипломатично», але звертає він загальну увагу, відтягаючи наприклад її від таких другорядних подій, як будапештський грошовий скандал або бельгійське внутрішнє незадоволення. Це останнє урегулює запевне інтервенція короля в партійну боротьбу, але сьогодні уряд гр. Пуле переживає трудні хвилини з фламандським рухом і своїми невдалими комбінаціями з соціалістами. Бельгія переживала недавно загально-національну жалобу після смерти кардинала Мерс'є, героя останньої війни і головного організатора римської акції сполучення східної церкви з Римом.

Конференція Малої Антанти в Темешварі має, крім питань, викли-

каних будапештянською аферою та хвилевим заколотом в Румунії в зв'язку з зреченням наслідника і його конфліктом з прем'єром Братіяну, зайнятися ще большевиками, яких Чехія має визнати. Це логічно зміцняє союз, що відновляється між Польщею і Румунією, на який дуже прихильним оком дивляться навіть там, де Польща користувалася досі невеликими симпатіями.

Бр. де М.

З ЛІТЕРАТУРНОГО СИТА.

Для «літературного сита» редакція відводить мало місця. З цим приходиться рахуватися. Тому я примушений буду одсіювати не варту уваги «полову», а спинятиму увагу читальника на двернах нашої біжучої літературної творчості, — тільки тих, що мають громадську вартість, як позитивну так і негативну. З словом признання спинятимуся на перших і з словом перестороги та викривання неправди або гнилизни, що часто таяться під зовнішньою формою ймовірної правдивості — на других. Може цей «бедекер» не зайвим буде для читальника, позбавленого можливості бути в курсі нашої біжучої літератури, журналістики, преси або часом ігноруючого те, що варте уваги.

*****

Культура III інтернаціоналу. В свідомості українського неофіта її ця культура переломлюється, як це не дивно, в якійсь хворій потребі непристойної лайки. Лексикон її — різноманітний і соковитий. Зразки її — в большевицькій пресі. Найбільше нестримані — тоді, коли вона нападає на «жовтоблакитників». Один з таких неофітів П. Панч в журналі львівському «Культура» (серпень-вересень 1925 р.), розлютований за передрук уривка з його сповідання «Зелена Трясовина» «Л. Н. Вістником» називає «всі ЛНВістники і Українські Голоси» — «патріотичною назолоччю». Досі подібні вирази вживалися в корчмі або на стайні. Збаламучений, збольшевизований український письменник уводить їх в літературу. Такий видко вплив тої культури, що її соками пронявся П. Панч.

*****

Культура 2 1/2 Інтернаціоналу. Цей інтернаціонал, шуткуючи, звуть «балабановським» в честь Анжеліки Балабанової, що її за якісь «ересі» виключили з III інтернаціоналу. Інші, теж шуткуючи, кажуть, що до цього об'єднання увіходять або бувші большевики, або будучі большевики, так би мовити, «другого сорту». Чи це правда — не знаю. Знаю тільки, що якась група українських с-рів пристала до цього інтернаціоналу, а в особі Микити Шаповала та Д. Ісаєвича брала навіть участь в першій конференції його. Як всякий інтернаціонал і новий

2 1/2 ставить собі міжнародні завдання в тому числі і культурні. Яку культуру має утворювати нове об'єднання, за молодістю його, тяжко щось сказати. Але про елементи її, на підставі де-яких українських зразків, можна вже судити.

Я не знаю, чи Н. Григорійз належить до 2 1/2 інтернаціоналу, але судячи по співробітництву його в «Новій Україні» з М. Шаповалом та Д. Ісакевичем він дихає одною культурою з ними. Отже, по його писанням можемо до певної міри судити й про певні елементи тої культури, яку він хоче прищепити Україні. В одній з полемичних статей цього журналіста зустрічаються на адресу противників (ред. «Українського Вістника») такі вирази:

«Вся редакція (Укр. В.), мов шайка бандитів анонімна», «скалять зуби», «уживають злодійського виверта», «лютують на нас, як злодії на тих, що не прокрались, як розбещена — зрадлива жінка на вірних чоловіків», «обильовують своєю отруйною слиною все оточення». («Нова Україна», серпень-вересень 1925 р.).

Яка різниця між цими виразами і виразами П. Панча, інакше кажучи, яка різниця між культурою III інтернаціоналу і 2 1/2, — хай сам читальник встановить. Нехай тільки не забуває, що «сильних» своєю непристойністю слів уживають звичайно тоді, коли бракує річевих аргументів, коли в літературній трибуни роблять коршму з її розгнущданністю та нестриманністю.

Си-го.

Хроніка.

З ВЕЛИКОЇ УКРАЇНИ.

— Нові Єпископи У.А.П. Церкви. В кінці минулого року висвячено двох нових єпископів: Юрія Тесленка на Білоперківщину і Олександра Червинського на Ніжинщину.

— Будівництво залізниць на Україні перебуває під знаком запитання. На засіданні транспортної секції Госплана (29.1) виявилось, що перспективи будівництва більш шік темні. Всесоюзний комісаріят шляхів, якому безпосереднє підлягають, згідно конституції, всі шляхи України, має намір ліквідувати будівлю цілої пизни залізничних ліній, навіть таких, де частковий рух розночався. Напр., Охтирка-Гадяч-Ново-Більці-Чернігів, Ніжин-Придубки, Івеча-Ворожба, Гришино-Павлоград і інші. - - всього протягом 1.047 верст. Пропозиція всесоюзного комісаріату шляхів заскочила українську секцію Госплана, яка стоїть на тому, що розпочаті лінії треба закінчити з огляду на господарчі інтереси України. В зв'язку з цим вирішено послати прохання («Укр. Економ.» ч. 23). Більш дійсним засобом було б: припинити віддачу грошей всесоюзному комісаріату і розпочати на них добудівлю незакінчених залізниць.

— С. Господарський податок українські селяне не поспішають виплачувати: на 15 січня вкупі з недоїмками за минулі роки сплачено було 34,3 міль. карб.; за рахунок біжучого року припадає з цієї суми 32 міль., себто 48,7 проц. річного складу. Цю цифру «Укр. Екон.» визнає «незначною», особливо «коли взяти на увагу, що на 1 лютого н.р. по декрету треба було стягти 85 проц. річного окладу.» Цікаво, що спе-

ціальними облігаціями селянської позички виплачено було тільки на суму 1.650.000 карб. Нагадуємо нашим читачам, що селяни тепер платять податку в 5 разів більше, як в 1913 році.

— До жидівської колонізації. «Розсвет» повідомляє, що в Москві відбулась конференція з представників Агро-Джойнта, ІІКа, ОРТа і ОЗІТа для вироблення докладного плану праці в справі жидівської колонізації на 1926 р. (ч. 3). Згідно з відомостями того ж самого журналу в Криму відведено для колонізації нових 31.688 десятин.

— Політичні емігранти на Україні. Переважно складаються вони з галицьких українців, що або тікають з Галичини, або перебували досі після подій 1919-1920 р.р. в Чехословаччині, Австрії та Німеччині і, після матеріального та морального виснаження, поїхали на Україну, заявивши перед примесливим лоялістством совітському урядові, а й «комуністичну відданість йому». За минулий рік, по відомостям «Прол. Права», прибуло всього 351 емігрант. З цього числа 100 чоловік зразу ж одиядили на РобФаки для засвоєння комуністичної премудрости, а решту приділили на всяку роботу - до сільгоскомун тощо. «Пролет. Правда» повчає, устами М. Левницького, одного з «ресемігрантів» — берлінських, що кожний, хто емігрував на Україну, повинен «звернути увагу на допомогу політичним в'язням в буржуазних країнах». - - до Англії включно. Цікаво було б знати, скільки в цій справі зробив сам М. Левницький на користь тих, про кого він пише, як про таких, що «стогнуть, піби в буржуазному ярмі»?

— Пограбування акад.

С. Єфремова й проф. Черняхівського. Грабіжництво в совітській Україні стало «побутовим явищем». Жертвою його стали оце недавно акад. С. Єфремов, у якого вкрадено верхню одіж. Раніш на вулиці озброєний бандит роздяг буквально проф. Черняхівського, забравши у нього все, що той мав у кишені.

— «Контрольні числа» Містом Київом править замість «Думи» і Миської Управи — «Міська Рада». Має вона 1.100 дійсних членів. Не мало: добрий мітинг. Але з цього числа 311 — «мертві душі», з яких частина давно виїхала з Києва в зв'язку з реформою адміністративного районування, а інші просто не ходять зовсім на засідання міськради, а користуються правами колишніх «гласних» більше для безплатного проїзду трамваями. Відсоток «гласних», що не відвідують засідань міськради — 37,5 або 222 чоловіка. Справа м. Києва для них — «без поняття і без надобності», — через це вони й не беруть, як меланхолійно зауважує «Прол. Пр.» (ч. 19) «жодної участі в праці». Така «активність» «комуністичних батьків міста Києва». Причини її будуть зрозумілі, коли ми згадаємо, що більшість «гласних» органічно не зв'язана з Києвом, проживає тут випадково і зовсім не заінтересована в добробуті та розвитку нашої столиці.

— Як і де живуть зайшли робітники в Юзовці, на це запитання відповідає «Економ. Жизнь» (14.І): «просто ніде не живуть, або живуть де прийдеться, літом — під голим небом, зимою — в бараках з дошок, в старих напів зруйнованих будинках. А то і в копалях — навіть під землею, в канавах, де тече тепла вода. Сталіно (так названо тепер в честь секретаря рос. комун. партії українську Юзівку) — це казан, натовп тіснота, бруд на вулиці, бруд на заводі, бруд в хаті. В день отримання платні — це геть п'яне місто».

— Цифри з сталі: Серед

інших організацій утворено на Україні по встановленому зразку Всесоюзним Ц.К.ом так зв. «МОДР», себ-то «Международное Общество Допомоги революціонерам». На чолі його стояти може лише тільки якийсь Гальперин. Очевидна річ, що й р о с т р а т и в цьому товаристві теж практикуються. Що правда: «т і л ь к и 18.000 карб.» — але все ж таки практикуються; без цього не можна. Голова Т-ва ніби уважає цю цифру незначною. Пому краще знати. Хибою в діяльності «МОДРА» на Україні є те, що воно не втягло до себе селян, так принаймні гадає той самий Гальперин. Не дивно, що пленум Ц.К. «Модра» ухвалив селян «втягти». На практиці це означатиме насильне стягання «добровільних» жертв на користь жертв світової «контреволюції». Щоб кількість останніх представити імпонуючою, статистика совітська, класична по своїйому «ухилу» до поезії, здатна які завгодно цифри добувати, — подає такі данні: на заході Європи за десять місяців 1925 р. арештовано 51.000 революціонерів, забито — 10.000 і поранено — 10.000; було уряджело 4.000 процесів, що охоплюють 34.000 обвинувачених. Коли б «Модра» до стовпзначних цифр додав ще один або два зера (оо), то наведені данні так само не могли б здивувати. «Прол. Пр.» (ч. 18). Цифри з сталі тим і відзначаються, що їх видумують. І Гальперин думає, разом з пленумом українського «Модра», що тим витівкам вірити будуть селяне та робітники?

— Фабрика «янголів смерті». В зв'язку з відживленням господарства українського селянина відповідала і промисловість на Україні. Большевики мріють про нові димарі і нові заводи. Тим часом улаштували вони «фабрику смерті», як назвав нову установу російський емігрантський часопис «Дня». На підставі рапорта уповноваженого Наркомздрава лікаря Грабовського «продукція» цієї фабрики досить значна і в кожному разі перевищує доволно норму якоїсь іншої аналогічної установи. Ось цифри: в ІІ

дитячих захистах Таврії, розрахованих на 80-100 дітей, розміщено 600-800 безпритульних: сплять вони на долівці без підстилки, не мають на собі білизни і одягнені в те, в чім їх до захистку привезли. Страшні антисанітарні умовини, серед яких живуть нещасні, неможливе харчування викликає пошесть туберкульозу, дизентерії, корості, трахеїти і навіть в с е н е р і я х х в о р о б. Що дня умирає — 7-10 дітей. На їх місця міліція зводить до «фабрики янголів» нових кандидатів. Все це діється в Джанкої, Святигорі, Керчі. (з 26.1.) — саме в той час, коли більшовицькі лідери в Москві, (а їхні совілки в Харкові) виграють армію на тему, що «ми наближаємось до соціалізму» і що совітська заводська промисловість «послідовно соціалістичного типу».

Кількість безробітних-підлітків на 21 січня по офіційним даним була на Україні — 50.000. З них 30.000 зареєстрованих на біржі праці, 14.000 безпритульних і 6.000 — в дитячих будинках.

В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ.

15. 1. 1926 року — жіноча Студенська Громада в Празі влаштувала святочну Академію в пам'ять великої української жінки Лесі Українки. За час перебування на еміграції українське жіноцтво вже вдруге шанує поетесу, яка, можна сказати, піднесла українську поезію разом з иншими велетнями духа, як от Франко та інші, на рівень поезії європейських народів.

Значіння Лесі Українки для української справи взагалі в теплій промові виписала зібраній в великому числі аудиторії п. С. Русова. Другий реферат було присвячено розбору драматичних творів поетеси.

Далі пані О'Коннор-Віліньська, товаришка дитячих літ поетеси, поділилася, на превеликий жаль, не персонально, своїми спогадами

про Лесю Українку з спільно пережитого дитинства.

По закінченні літерат. частини програму було виставлено пролог з «Лісової Пісні» Лесі Українки. Постановою була старанна, і пан Вайнер, лектор Педагогічного Інституту музично-педагогічного відділу, видимо, багато над цією постановою попрацював. Але на жаль, розміри домашньої сцени абсолютно не відповідали широким замислам авторки п'єси, і рухи вільних веселих фей і водинників на сцені розміром з стіл на чотирьох персонах носили трохи комічний характер.

Вокальна частина програму цілком задовольнила слухачів: особливо сподобався дует пань Д'яченко та Пагіріної.

Велике враження на публіку зробила декламація віршів Лесі Українки артисткою П. М. Дорошенко. Від «Весни» Лесі Українки в інтерпретації цієї артистки віяло такою силою, такою непереможною владою природи над людським інтелектом, а «*Contra Spem Spero*» впливало в груди таку бадьорість, так підіймало дух, що мабуть сама поетеса не могла б багати кращою передачею думок глибоких, як то було зроблено панією Дорошенко.

S. M.

— Об'єднання українських пасічників в ЧСР. 29 Грудня 1925 року Об'єднання Українських Пасічників в ЧСР. одсвяткувало урочисту академію в пам'ять 150 років з дня народження і 75 років з дня смерті укр. бджоляра Петра Івановича Прокоповича, який своїми винаходами в 1812 році складного і рамкового вулика та утворенням в 1828 році першої в світі пасічницької школи і дослідної станції та розведенням медодаїних рослин прислужився розвитку національного пасічництва в цілому світі.

Велика зала Студенського дому була повна пасічників і гостей. З заступників чеських пасічницьких організацій були присутні: Староста Союзу Пасічників

організації в ЧСР. П. Рада Ванчура і Секретарь Союзу П. Шмідлик. З Представників преси був редактор часопису «Пасічники Розгляди» П. Іван Кіцбергер. В числі гостей були Ректор Українського Університету в Празі д-р Горбачевський, проф. Ф. Швепць, проф. Д. Антонювич, Ректор Українського Педагогічного Інституту П. М. Біленький.

Після привітань гостей і зачитання привітних телеграм од різних організацій, П. Воронський прочитав реферат на тему: «Головні моменти в історії українського бджоларства». Далі виступили з щирими й сердечними промовами Староста Союзу п. Рада Ванчура і Редактор часопису п. Кіцбергер.

П. Ванчура звернувся так: Шановні друзі! Дорогі Брати Слов'яне! Кожен народ має своїх велетнів, з яких одні на полі народнім, другі на полі народне-господарському роблять йому дорогу до забезпечення мішного і незалежного життя. Таких діячів народ шанує. Братерський народ український має між такими своїми синами працівника в бджоларстві Петра Прокоповича, пам'ять якого Ви сьогодні шануєте. Ми, уповноважені від Союзу Чеських Організацій і Союзу Земельних Об'єднань Пасічників ЧСР, прийшли до Вас, щоб разом з Вами відкритися заслугам великого українського, а разом і слов'янського бджолара. Слава Вашому бджолареві і Вашій дальній праці на бджоларським полі в душі Прокоповича! Слава!

Зміст промови п. Кіцбергера, красиво скомпонованої, зводиться до констатування, що до війни слов'яне були в загноби, а тепер відродилися і своєю працею воскрешають те, що зламалося було засуджене на смерть, упосліджене й забутий. Відродилося чеське бджоларство і його діячі працюють на те, щоб поставити його на вищу ступінь. Мавши такого славного учителя й провідника в бджоларській справі, як знаменитий Прокопович, українська молодь мусить іти його шляхом і досягне високого ступе-

ню в розвитку рідного бджоларства, що буде найкращою пошаною для сьогодиншнього ювілята. До вишени й до глибини!

Далі проф. С. Шелухин зачитав свій реферат на тему: «Петро Прокопович, як український діяч на полі українського, слов'янського і світового бджоларства». В цім рефераті була з'ясована творчість нових ідей Прокоповича, які привели його до винаходів, використаних цілим світом, і які лягли в основу всього раціонального бджоларства цілого світу.

Петро Прокопович виїз в своє пасішництво і українську національну ідею. Для пасіки і школи він придбав частину сажби Гетьмана Орлика і царку Гетьмана Мазени, куди переніс келію св. Дмитра Ростовського — поета Тугиала. В свою школу він приймав дітей селян, за що мав багато непримирностей, бо це було в часі кріпацтва. Відних він удержував на свій кошт у вистроєній для того бурелі. В школі увесь час з 1828 року всі випадки веліли українською мовою аж до смерті Прокоповича в 1850 р. На пасіці у Прокоповича гостювали Т. Г. Шевченко, Н. С. Гостомаров і ині.

Завдяки добільності Голови Батуринського Товариства Відкопчиків д-ра Дуброви, який прислав новий малюнок вулика Прокоповича в Батуринському музеї, присутні мали змогу наочно уявити собі винаходи Прокоповича, зроблені більше як 100 років тому назад. Окрім цього були виставлені картограми і література про Прокоповича. Все отце викликало у чехів особливе зацікавлення.

Після свята відбулися збори, на яких утворено Комітет для збірки грошей на фонд імені Прокоповича, для установ його пам'яті, які організує Батуринське Товариство на Україні, а саме для монумента, музею і школи імені Прокоповича з показною пасікою при ній. Цю ці зібрано для нього коло 1.000 чеськ. корон, які буде вислано Комітетом на Україну.

Бажаємо, щоб українське громадянство подбало про те, щоб на вшанування славного українсько-

го діяча було зібрано можливо більші кошти.

В ПОЛЬЦІ.

Українська еміграція у Львові. В одному з попередніх чисел подавали ми про діяльність Львівської філії Українського Товариства Допомоги Емігрантам з України та їх родинам за останній місяць минулого року. З річного ж за 1925 рік справоздання видно, як значно й широко була поставлена справа допомоги, як інтенсивно розвивалася сама організація, як переводила свою діяльність. З цього річного звіту бачимо, що сума прибутків виносить біля 10 тисяч злотих польських, що є, порівнюючи великою сумою, коли зважити на тяжкий фінансовий стан наших емігрантів та на тяжкі умови життя в Польщі. В цій сумі добровільних пожертв поступило на суму до 2 ½ тисяч злотих, а членських внесків — біля 3 тисяч, себ-то членські внески виносять 30 проц. прибуткових сум. Такий великий відсоток членських внесків треба вважати дуже позитивним явищем, що на жаль дуже рідко трапляється в нашій громадській практиці. Це показує, як цінність самої організації, так і її творчу й продуктивну працю, а крім того й свідоме відношення громадянства до потреби існування такої організації.

Видатки філії Товариства виносять 9.214,06 зл. пол., причому головніші видатки на видання допомог (2.595,82 зл.) та позичок (3.491 зл.), себ-то ці видатки — допомоги й позички тим емігрантам, що потребували такої допомоги, складають більш як 60 проц. всіх видаткових сум Товариства. Річний оборот Товариства виносить 12.792,07 золотих польських. Товариство ж має до 260 членів.

З кількості листування, руху заяв та прохань, руху книжок в бібліотеці та ін. видно, що праця Товариства поступово розвивалася,

приносячи добрі й продуктивні наслідки, а тому побажасмо тільки дальшого успіху в роботі і певні, що Товариство під добрим керівництвом тих діячів, що стоять на чолі його, принесе й надалі корисні й не менш успішні результати.

Ж. Р.

— Поль. Міністр Внутріш. справ дано розпорядження про скасування тих обмежень, які досі практикувалися на «кресах» в стосункові до української та білоруської мови. Згідно з цим розпорядженням можна адресувати листи по українському та білоруському в місцевостях заселених українцями чи білорусинами. Що до телеграфних зносин, то тут встановлюється право користування кожною європейською мовою, аби тільки текст написано було латинським прифтом.

У ФРАНЦІІ.

— Подаючи звістку про заснування Укр. Правосл. парафії в Парижі, американська газета «Двіпро» закликає православних українців американсько-канадської єпархії до жертв на користь нової парафії. (ч.2).

Чужа преса про Україну.

— Румунська преса про Україну. Останній час румунська преса особливо уважно слідкує за всім тим, що робиться на Україні за Дністром. Вона не тільки друкує інформаційні замітки, але й робить свої висновки та додає до них свої коментарі. З цього погляду заслуговує на увагу число газети «Вікторуш» (Майбутнє) від 16.1.6-р. В статті під заголовком «Велика політична роль Української держави» газета докладно знайомить читачів з фактами й міркуваннями, що їх подає l'Est Européen в груповій статті «Еволюція України», з якою наші

читальники знайомі з ч. 17 «Тризуба». Редакція «Вісника» не обмежується перекладом змісту статті, а додає до нього й свою нотатку під заголовком: «Значіння України для нас», тобто для Румунії. Газета пише так: «можемо поки лише підкреслити цей широкий національний рух на Україні, яка буде в найближчому часі мати велике політичне значіння. Незалежна українська держава буде початком великої події на сході. Росія залишиться державою дуже віддаленою від Європи, з якою матиме сполучення через Україну та Польщу. Для Румунії незалежна Україна є подією незвичайної ваги, бо наші кордони на Дністрі будуть з Україною, а не з Росією». Газета «Вісник» є органом урядової партії лібералів.

Д. Г.

За останні часи в чеській пресі помічається по-раз більше зацікавлення справами українськими. Ще п'ять днів в кількох часописах обговорено справу з відкриттям українського університету в Польщі, з освітленням відносин до цієї справи українського громадянства, а також один з найвпливовіших часописів пражських «Право Ліду» в вечірньому виданні з дня 28-го січня б. р. знову вертається до українського питання, трактуючи його більш широко з погляду його політичного значіння для Європи.

В статевій під заголовком «Питання, яке не повинно бути таємним і в нас узневажене» часопис вказує, що за розвитком українського питання з великою увагою слідкують в Польщі, а в останній час також і в Румунії.

Польки, каже газета, коли їх колонізаційні заходи скінчилися невдачею, намагаються тепер хоч в справі з зарадженням українського університету йти на зустріч українцям. В Совітській Україні росте дужий національний рух, який виходить по-за більшовицькі рямці і на який щодня звернув увагу румунський впливовий часопис «Вісник», що виписку з його подано ще вище.

Навівши ці слова румунського часопису, «Право Ліду» зазначає: «Так само й для нас українське питання не може (не сміє) бути тільки академічною проблемою, але чинником нашої реальної політики».

І. М.

З чужого життя.

— Один одного знає. На останньому конгресі французької соціалістичної партії один із лідерів її доповідав про свої розмови з прем'єр-міністром Бріаном, коли останній утворював своє міністерство: «Бріан запропонував нам кілька портфелів. Він погоджувався на всі наші умови, в тому числі й на такі, від яких свого часу відмовився Ерріо. Він не тільки уважав ці умови цілком можливими, але визнавав, що вони занадто помірковані. Коли ми висловили своє здивування з приводу такої уступливості, то він нам одмовив: «Я занадто добре вас знаю, і даю перевагу тому, щоб мати вас з собою, як проти себе», — «Чому ж ви одмовилися?» — «Що ви хочете? Коли він нас добре знає, то й ми його знаємо не гірше. Зрештою він нас обвів би кругом пальця».

З М І С Т :

Париж, неділя, 21 лютого 1926 року — ст. 1. О. Потоцький. Федеративна фінція — ст. 2. А. Яковлів. Українське село після революції — ст. 9. Ст. Українізація на Кубані та Північному Кавказі — ст. 14. І. Липовський. Листи з Варшави — ст. 17. Бр. де М. З міжнародного життя. — ст. 20. З літературного сита — ст. 23. Хроніка: З Великої України — ст. 25. В Чехословаччині — ст. 27. В Польщі — ст. 29. У Франції — ст. 29. Чужа преса про Україну — ст. 29. З чужого життя — ст. 30.

УКРАЇНСЬКА КНИГАРНЯ ПРИ „ТРИЗУБІ”

Контора «Тризуба» доводить до відома українського громадянства у Франції, що вона незабаром улаштує **склад українських книг, нот, листівок і т. п.** на продаж, а також почне приймати від бажаючих доручення що до виписання тих видань, яких не буде на складі.

КОНТОРА.

== Передплата на 1926 рік ==

щомісячний ілюстрований часопис

„СІЛЬСЬКИЙ СВІТ”

орган незалежної господарської думки.

З великим насиченим відділом
(отрима нумерація сторінок)

„Українське Пасічництво”

Редак.-вид. агр. Свг. АРХИПЕНКО

Річні передплатники дістають додатки:

4 практичних господарських книжечки	6 портретів визначних діячів на полі господарства	12 пробок універсального насіння збіж., городиш та медодаєльних рослин

Передплата на рік 2 доляра

чи рівновартність того іншої валюти

(Гроші надсилати в поручених листах)

Адрес: ЛЬВІВ, Бляхарська, 9.

ТРИЗУБ

Тижневик політики, культури, громадського життя та мистецтва, виходить що неділі у Парижі при участі видатних літературних сил під загальною редакцією Вячеслава ПРОКОПОВИЧА.

Рукописи, прислані до редакції, повинні бути писані на однім боці аркуша на машині, або від руки, але абсолютно чітко. Редакція залишає собі право скорочувати рукописи. Неприйняті рукописи переходять протягом двох місяців і повертаються на бажання автора за його кошт. Гонорар за прийняті статті виплачується по надрукуванню.

ПРИЙМАЄТЬСЯ ПЕРЕДПЛАТА НА 1926 РІК:

	на місяць	на три місяці
у Франції	12 фр.	36 фр.
у Чехословаччині	20 корон	60 корон.
у Польщі	4 злоті	12 злотих
у Румунії	120 лейв	360 лейв
у Німеччині	4 рен.мар.	12 р. мар.
у Сполучених Штатах Пів. Америки	1 долар	3 долари
у Канаді	1 долар	3 долари

Передплата приймається з першого і п'ятнадцятого кожного місяця. При груповій передплаті дається знижка.

Ціна окремого числа:

у Франції — 3 фр., у Чехословаччині — 5 корон, у Польщі — 1 злотий, у Румунії — 30 лейв, у Німеччині — 1 рентамарка, у Сполучених Штатах Північної Америки — 25 центів, у Канаді — 25 центів.

Журнал набувати можна в Парижі:

в книгарні В. Поволоцького, 13 rue Bonaparte, Paris VI.

Крім того журнал передплачувати й набувати можна у представників «Тризуб»;

1) В Сполучених Державах Півн. Америки — V. Kedrovsky, 30 E. 7 th Street, New-York. City.

2) В Канаді — W. Sikewitch, 512 Bannerman av. Winnipeg: Man.

3) В Румунії — Dm. Herodot, Strada Delea Veche, 7. Bucarest.

4) В Чехословаччині — Прага; F. Slodecky, Horni Cernosice u Prahy, Villa Krotchvil.

— Подебради — Dr. Modest Levicky, Bouckova, 225, Podebrady.

5) В Польщі — W. Prychodko, ul. Dluga, 29, Hotel Polski, 9. Warszawa.

Редакція і Адміністрація: 19, rue des Gobelins, Paris XIII
одчинені 9 1/2 — 11 год, вранці і 3 — 5 год. пополудні, крім неділей та свят.
Поштова адреса: «Le Trident» (Tryzoub). Boîte post. №15. Paris XIII.

Адміністратор: *Іл. КОСЕНКО.*

Le Gérant : Mme Jeanne de Carvalho Gerzain.

Просимо всіх наших прихильників подавати свої адреси та передплачувати передплатників.